

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
HUQUQNI MUHOFAZA QILISH
AKADEMIYASI**

"Halollik va to'g'rilik"

Umumiy o'rta ta'lim maktab 8-sinf o'quvchilari uchun mo'ljallangan dars materiallari

Halollik va to'g'rilik nima?

Halollik va to'g'rilik — shaxsning o'z faoliyatida qonun, axloqiy me'yorlar hamda adolat tamoyillariga sodiq qolishi, har qanday vaziyatda yolg'on, aldov yoki noqonuniy yo'llardan foydalanmasligidir.

Halollik nima?

Halollik faqat rost gapirish bilangina cheklanmaydi. U quyidagilarda ham namoyon bo'ladi:

- Boshqalarning huquqlarini hurmat qilish
- O'ziga berilgan imkoniyatlardan adolatli foydalanish
- Noqonuniy imtiyoz yoki ustunlikka intilmaslik
- Topshirilgan ishni vijdonan bajarish

To'g'rilik nima?

To'g'rilik esa qaror qabul qilishda va harakatlarda haqiqatga tayanish, vaziyatni buzib ko'rsatmasdan yoki yashirmasdan baholashni anglatadi:

- Voqelikni to'g'ri baholash va tasvirlash
- Noxush haqiqatni ham aytib berish jasorati
- O'z xatolarini tan olish va javobgarlikni qabul qilish
- Qarorlarda shaxsiy manfaatdan emas, adolatdan kelib chiqish

Nima uchun bu muhim?

Huquqiy nuqtai nazardan, halollik va to'g'rilik — adolatli boshqaruvning, ishonchli ijtimoiy munosabatlarning va korrupsiyaning oldini olishning muhim omili sanaladi.

Ishonch asosi

Jamiyatda insonlar o'rtasida ishonch bo'lmasa, hamkorlik va rivojlanish mumkin emas. Halollik — shu ishonchning poydevori. Oila, maktab, do'stlik munosabatlari halollikka qurilgandagina mustahkam bo'ladi.

Adolatli jamiyat

Har bir fuqaro halol va to'g'ri bo'lsa, jamiyatda teng imkoniyatlar yaratiladi. Hech kim boshqasining haqqini yemaydi, qonun oldida hammaning huquqi teng saqlanadi.

Korrupsiyadan himoya

Agar shaxs halollikdan chekinsa, u asta-sekin "maqsad har qanday vositani oqlaydi" degan noto'g'ri fikrga kelib qolishi mumkin. Bu esa korrupsiyaviy xatti-harakatlarga to'g'ridan-to'g'ri yo'l ochadi.

Shaxsiy fazilatlar

Halollik va to'g'rilik — insonning ichki qiyofasini belgilaydigan asosiy fazilatlar. Bu xislatlar inson nufuzini, obro'-e'tiborini va atrofida qilargalarga ta'sirini belgilab beradi.

Yaxshi va yomon xatti-harakatlar

Xatti-harakatlarning to'g'ri yoki noto'g'riligini aniqlashda uchta asosiy mezon mavjud. O'zingizga doim quyidagi savollarni bering:

1

Bu qonunga zid emasmi?

Har qanday harakatimiz avvalo qonun doirasida bo'lishi shart. Qonunni buzgan holda qilingan har qanday "yaxshilik" ham aslida yomon natijalarga olib keladi.

2

Bu adolatdanmi?

Harakatimiz barcha tomonlarga nisbatan teng va adolatli bo'lishi kerak. Faqat o'zimizga foydali, lekin boshqalarga zarar keladigan ish adolatsizlikdir.

3

Bu boshqalarga zarar yetkazmaydimi?

Har bir qaror qabul qilishdan oldin uni boshqalar ko'zi bilan ham ko'rishga harakat qiling. Boshqalarning manfaatini hurmat qilish — yaxshi xulqning belgisi.

✓ Yaxshi xatti-harakatlar

Jamiyatda qabul qilingan huquqiy va axloqiy normalarga mos keladigan, boshqalarning huquqlariga zarar yetkazmaydigan, ijtimoiy tartibni mustahkamlaydigan harakatlar:

- Mustaqil va halol mehnat qilish
- Boshqalarga yordam berish
- Xatoni tan olib, uzr so'rash
- Adolatsizlikka ovoz ko'tarish

✗ Yomon xatti-harakatlar

Axloqiy va huquqiy me'yorlarga zid bo'lib, quyidagi oqibatlariga olib keladigan harakatlar:

- Boshqalarning huquqlarini buzadi
- Adolatga putur yetkazadi
- Jamiyatda ishonchsizlikni kuchaytiradi
- Korrupsiyaviy fikrlash tarqalishiga sabab bo'ladi

Kamola va IT-Markaz tanlovi

Vaziyat: Yoshlar uchun tashkil etilgan IT-markazda bepul dasturlash kursiga saralash imtihoni o'tkazildi. Eng yuqori ball to'plagan **15 nafar o'quvchi** qabul qilinishi kerak edi. Saralashdan so'ng o'quvchilar orasida "**markaz xodimlaridan birining tanishlari ro'yxatga qo'shimcha kiritilgan bo'lishi mumkin**" degan gap tarqaldi.

Kursga kira olmagan, lekin yuqori natija ko'rsatgan o'quvchi — **Kamola** — bu holatdan shubhalandi va ma'muriyatga murojaat qilishni o'yladi. Biroq do'stlari unga: "*Aralashma, baribir hech narsa o'zgarmaydi*" deb maslahat berdi. Kamola ikkilandi.

Muhokama uchun savollar

- Bu vaziyatda halollik nima bilan o'lchanadi?
- Kamola qanday ikki tanlov qarshisida turibdi?
- Nega ba'zi odamlar adolatsizlikka duch kelganda sukut saqlashni afzal ko'radi?
- Agar bunday holatlar nazoratsiz qolsa, qanday tizimli muammolar yuzaga kelishi mumkin?
- Bu vaziyatni korrupsiyaga oid holat sifatida baholash mumkinmi?

To'g'ri yo'l qaysi?

Halollikni saqlab qolish uchun Kamola quyidagilarni qilishi mumkin edi:

- Ma'muriyatga rasmiy murojaatni qo'rqmasdan yuborish
- Dalil va hujjatlarni yig'ib, asosli shikoyat bildirish
- Boshqa o'quvchilar bilan birgalikda adolat talab qilish
- Tegishli nazorat organlari yoki o'qituvchilariga murojaat etish

Siz Kamola o'rnida bo'lganingizda qanday qaror qabul qilardingiz? Nima sizni to'xtatishi yoki harakatga undashi mumkin edi?

Kamolaning ikki tanlovi

Bu vaziyat bizga halollik va to'g'rilik birgalikda qanchalik kuch talab qilishini ko'rsatadi. Kamola oldida ikki yo'l bor edi:

Jim turish

- Hamma narsani boricha qoldirish
- Adolatsizlikni qabul qilish
- Tizim o'zgarmaydi
- Vicdon qiynaladi

Halol gapirish

- Ma'muriyatga xabar berish
- Shaffoflikni talab qilish
- Adolat tiklanishi mumkin
- Shaxsiy jasorat ko'rsatish

Ko'pincha odamlar adolatsizlik oldida sukut saqlashni tanlaydi, chunki **jazo qo'rquvi, umidsizlik yoki loqaydlik** ularni harakatdan to'xtatadi. Ammo har bir sukut — adolatsizlikka bilvosita rozi bo'lishdir. Kamolaning ovozi faqat o'zi uchun emas, u kabi boshqa adolatli o'quvchilar uchun ham zarur edi.

2-HOLAT: AMALIY VAZIYAT

Vaziyat: O'quvchilar o'rtasida startap loyihalari tanlovi tashkil etildi. Har bir guruh o'z g'oyasini taqdim etishi kerak edi. Bir guruh o'quvchilar **loyiha ustida mustaqil ish olib bordi**, boshqa bir guruh esa **internetdan tayyor loyihani olib, uni biroz o'zgartirib, o'z nomidan topshirdi**.

Hakamlar hay'ati taqdim etilgan loyiha juda sifatli bo'lgani uchun aynan shu guruhni g'olib deb topdi. Mustaqil ishlagan guruh a'zolari esa bu natijadan norozi bo'ldi. Keyinchalik ayrim o'quvchilar *"natija muhim, unga qanday yo'l bilan erishilganining ahamiyati yo'q"* degan fikrni ilgari sura boshladi.

Tahlil: Nima yuz berdi?

- **Plagiat** — boshqaning ijodiy mehnatini o'zlashtirish — bu huquqiy jihatdan ham, axloqiy jihatdan ham qoralanadi
- Hakamlar hay'ati sifatni ko'rdi, lekin uning manbai tekshirilmadi
- Halol mehnat qilgan guruh ruhiy jihatdan zarar ko'rdi
- "Natija muhim" fikri kelajakda yanada katta axloqiy buzilishlarga zamin tayyorlaydi

Muhokama uchun savollar

- Nima uchun tayyor loyihani o'zlashtirish adolatsizlik sanaladi?
- "Natija muhim" degan fikr qay darajada to'g'ri?
- Mehnat va natija o'rtasidagi bog'liqlik nimadan iborat?
- Bunday xatti-harakatlar odatiy tus olsa, qanday muhit shakllanadi?
- Bu holat korrupsiyaviy fikrlashning shakllanishiga olib kelishi mumkinmi?
- Siz hakamlar hay'ati a'zosi bo'lganingizda qanday qaror qabul qilardingiz?

"Natija muhim" — bu fikr to'g'rimi?

Startup yarishi misolida ba'zi o'quvchilar "natija muhim, yo'li muhim emas" degan xulosa chiqardi. Bu fikr qanchalik xavfli ekanini ko'rib chiqaylik:

✗ "Maqsad vositani oqlaydi"

Bu fikr tarixda ko'plab axloqiy fojialarning asosi bo'lgan. Agar maqsad yaxshi bo'lsa ham, noto'g'ri yo'l bilan erishilsa — bu haqiqiy muvaffaqiyat emas. Aldov asosiga qurilgan har qanday natija vaqt o'tib qulab tushadi.

✓ Mehnat + Halollik = Haqiqiy Muvaffaqiyat

Chinakam muvaffaqiyat — bu mehnat, bilim va halollikning uyg'unligidan kelib chiqadi. Faqat shunday erishilgan natija kishiga ma'naviy qoniqish beradi va uni rivojlantiradi. Qisqa yo'l ko'pincha uzoq muddatda katta zarar keltiradi.

⚠ Tizimli oqibatlar

Agar bunday xatti-harakatlar maktabda odatiy tus olsa, kelajakda ish joyida ham plagiat, firib, ko'z bo'yamachilik kabi muammolar paydo bo'ladi. Jamiyatda "kim yutadi, u to'g'ri" degan noto'g'ri tamoyil o'rnashib qoladi.

Yuqoridagi zanjir bizga nohalol yo'lning qisqa muddatda foydali ko'rinishi, lekin uzoq muddatda shaxs va jamiyatga qanday zarar keltirishini ko'rsatadi.

Xulosa: halollik — kuch belgisi

Halollik va to'g'rilik — bu faqat axloqiy qoidalar emas.

Bu **kuchli shaxsiyatning, ishonchli insonning va sog'lom jamiyatning belgisidir.**

Bugungi darsdan asosiy xulosalarни eslab qoling:

Halollik — ko'p qirrali fazilat

U faqat rost gapirish emas, balki boshqalarning huquqlarini hurmat qilish, adolatli munosabatda bo'lish va noqonuniy yo'llardan uzoq turish demakdir.

Adolatsizlik oldida sukut — rozi bo'lish

Kamolaning holatida ko'rganimizdek, adolatsizlik ko'rganda jim qolish muammoni yanada kuchaytiradi. Jasurlik — to'g'ri yo'lni tanlashdir.

Har bir qaror oqibatga ega

Yaxshi yoki yomon xatti-harakatlarimiz nafaqat o'zimizga, balki atrofimizdagi odamlarga va butun jamiyatga ta'sir qiladi. Shuning uchun har bir tanlov muhim.

Halol raqobat jamiyatni mustahkamlaydi

Startup yarishi misolida ko'rganimizdek, faqat halol mehnat va adolatli musobaqa haqiqiy rivojlanishga olib keladi. Qisqa yo'l — uzoq yo'qotish demakdir.

Esda tuting: Halollik og'ir vaziyatlarda ham to'g'ri yo'lni tanlash jasoratini talab qiladi. Bu jasurat — eng buyuk kuch!